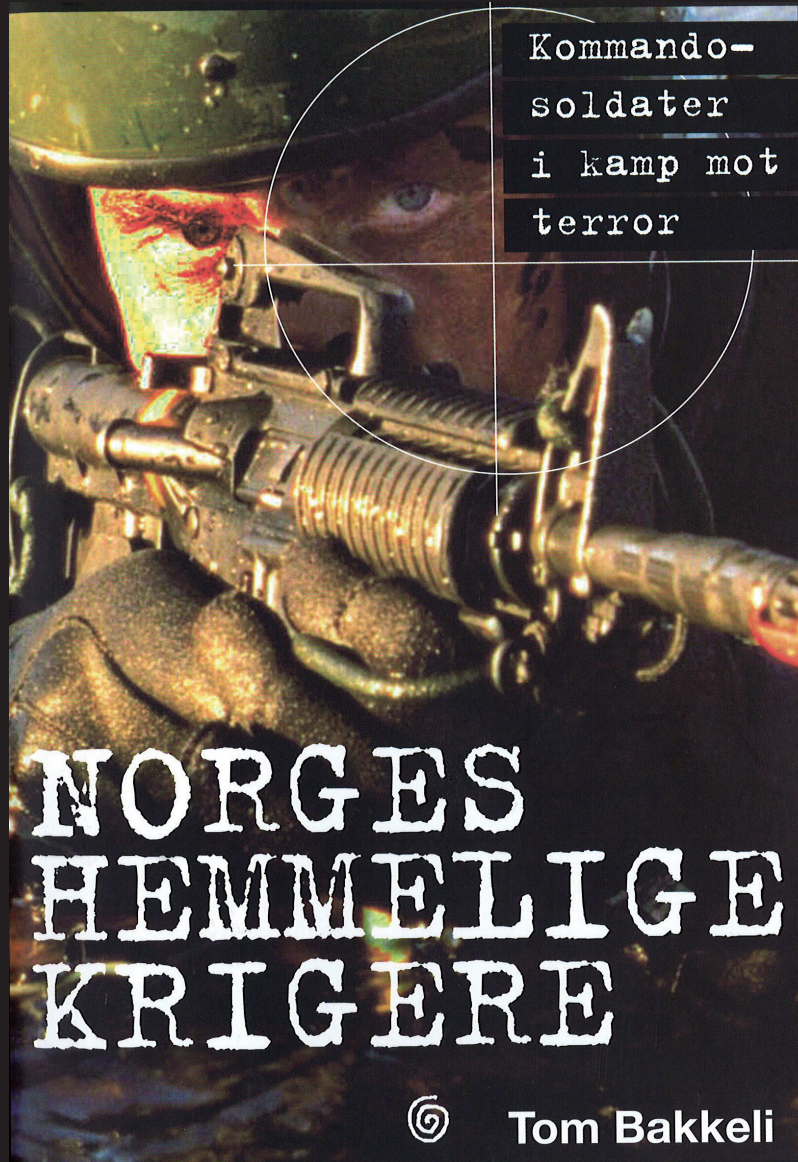

Metoderapport
Skup 2007

**Tom
Bakkeli**

Norges hemmelige krigere

PUBLISERT

Kagge Forlag, 2007.

REDAKSJON

Verdens Gang AS
REPORTASJEN

Pb. 1185 Sentrum
0107 Oslo
www.vg.no

KONTAKTINFO

Tom Bakkeli
VG, Akersgata 55
0107 Oslo

Mobil: 90548949
Epost: tom.bakkeli@vg.no

Norges hemmelige krigere

Samme dag al-Qaida angrep USA, 11.september 2001, startet en rekke mennesker i Norge hemmelige forberedelser til det de visste ville komme av militære aksjoner mot angriperne.

Nesten alle dokumenter og opplysninger omkring dette arbeidet var, og er, unntatt offentlighet.

Norges Hemmelige Krigere avdekker tidligere ukjente historier om de norske spesialstyrkenes operasjoner i Afghanistan, og på Balkan.

Boken tar for seg oppbyggingen av Forsvarets Spesialkommando/Hærens Jegerkommando (heretter kalt FSK/HJK) og Marinejegerkommandoen (MJK), historisk og fram til dag.

1.Ideen

Ubåten skjærer gjennom havoverflaten og opp i posisjon, slik at vi kan gå opp på brua og ta inn synet av hele skjærgården i skumringen. Stillheten brytes av en fiskeskøyte, som kommer tøffende inn fra babord i horisonten.

Jeg tar kikkerten, og på dekket av fiskeskøyta får jeg øye på fire svartklede menn. Plutselig kaster den ene av dem en gummibåt over rekka, og i neste øyeblikk hopper alle de fire ut i det iskalde vannet.

Etter å ha kommet seg på plass i gummibåten, fossror de glisende i retning av den halvt nedsunkede ubåten. Den ene tar fram et tau, kaster lasso rundt periskopet og trekker båten inntil. Ubåtkapteinen beordrer full oppstigning. Gummibåten med de fire svartklede løftes opp og blir stående på brua. De fire tar seg om bord i ubåten. Inne i ubåten møter jeg de mystiske, svartklede. De er marinejegere. Raskt ikler de seg det spesielle dykkerutstyret marinejegere bruker, og hjelper hverandre inn i de trange torpedorørene, før de tunge jerndørene lukkes bak dem. Ubåten dykker ned, og snart høres det dunk inne fra torpedorørene. Det er marinejegernes signal om å åpne ytre luke, slik at de kan svømme ut.

Dette svært fascinerende opptrinnet i 1982 var mitt første møte med norske spesialstyrker. Uten at jeg visste det den gang, var det også kimen til det som skulle bli til bok mange år senere.

Selve ideen vokste fram gjennom arbeidet som journalist med interesse for etterretning, internasjonale konflikter/krig, flyktningproblematikk, terrorisme – og Afghanistan spesielt. Jeg hadde lest mange bøker om den britiske spesialstyrken Special Air Service (SAS) da jeg deltok på et ukelangt kurs for overlevelse i krigssoner i regi av tidligere SAS-operatører i England. Her møtte jeg flere offiserer som hadde medvirket i noen av de mest spektakulære operasjonene i Falklandskrigen, Nord-Irland, Gulf-krigen og andre kriger/konflikter, som ga meg ny innsikt og ikke minst inspirasjon til å følge temaet spesialstyrker videre.

Midt på 1990-tallet, da hele verden syntes å ha glemt Afghanistan, fikk jeg anledning til å reise til landet som VG-reporter. I 1995 møtte Harald Henden og jeg Taliban-ledelsen i Kandahar. Da hadde de inntatt flere av de sørlige regionene, og kjempet seg videre mot Kabul – som de tok noen måneder senere.

Da de norske spesialstyrkene ble satt inn i operasjoner i Afghanistan fra 2002, forsøkte jeg å følge dette journalistisk. Oppgaven var formidabel og svært krevende; hemmeligholdet rundt styrkene var svært strengt, og det var til tider vanskelig å overbevise desken i VG om hva som var saker da jeg først hadde funnet noe jeg mente var interessant.

Etter en lang periode med frustrasjoner fant jeg etter en samlet vurdering at dette stoffet passet best i bokform.

2. Den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet

Fredsnasjonen Norge var for første gang siden andre verdenskrig med i storstilte, offensive militære operasjoner i et annet land. Norske spesialstyrker, under samlebetegnelsen NORSOFF, var under amerikansk kommando på fremmed territorium, med engasjementsregler som ga dem rett til å drepe fiendene som var definert som al-Qaida og Taliban.

De færreste nordmenn hadde kjennskap til spesialstyrkenes eksistens, og enda færre visste hva de består av og hvilke kapasiteter de har, før det ble kjent at de var sendt til Afghanistan. Hovedspørsmålet mitt var imidlertid: Hva slags operasjoner var de norske styrkene involvert i? Og hvor mye visste egentlig norske politikere og myndigheter om det norske soldater foretok seg på bakken i Afghanistan?

Hvordan ser amerikanerne på bruken av de norske styrkene, og hvordan oppfatter norsk opinion deltagelsen?

Norge og USA har tatt noe ulike standpunkter i forhold til krigens folkerett, i første rekke Geneve-konvensjonen og dens krav til behandling av krigsfanger. Norge har vedtatt å følge Geneve-konvensjonen med alle tilleggserklæringer, mens USA har reservert seg mot tilleggene. Ville det få noen praktiske følger for samarbeidet? Hvordan skulle lille Norge klare å hevde sitt syn i dansen med supermakten USA, på hevnтокt for terrorangrepene mot New York og Pentagon? Med andre ord; hvilke regler anså president George W. Bush og hans generaler skulle gjelde i jakten på al-Qaida og Taliban?

En av de viktigste oppgavene for alle journalister som dekker krig og konflikter er å overvåke og granske hvordan partene opptrer i forhold til menneskerettighetene og internasjonalt lovverk. Under arbeidet med boka ble jeg oppmerksom på en heftig debatt i Danmark i kjølvannet av en TV-dokumentar om de danske spesialstyrkenes angivelige lovbrudd ved behandling av afghanske krigsfanger.

Hadde de norske spesialstyrkene deltatt i samme operasjon, vært utsatt for de samme utfordringer, og i så fall hvordan hadde de opptrådt? Jeg måtte forsøke å skaffe meg visshet i dette.

Hvordan beholdt Norge sin suverenitet, kommando og kontroll?

3.Arbeidet med boka

Men hvordan skulle jeg komme i gang? Jeg har mange kontakter i Forsvaret, og de er alle profesjonelle og greie folk. Men de har også en annen ting felles; når det kommer til spesialstyrker og etterretning er alle tause om det vet.

Jeg hadde en periode hatt kontakt med Erling Kagge, og vi hadde drøftet temaene spesialstyrker og krigen mot terror. Jeg begynte å systematisere og samle stoff jeg allerede hadde, og gikk i gang med å søke på internett etter nyhetsartikler, featurereportasjer, bøker, og dokumenter i offentlige og private databaser i inn- og utland.

Jeg fant fram gamle notisblokker, dokumenter, bilder og annet materiale jeg hadde tatt vare på fra mine år som utenriksreporter. Noe av dette var faktisk nyttig, ikke minst gamle kart over land og områder på Balkan og Afghanistan hvor jeg hadde vært vitne til krigshandlinger.

I samråd med Kagge forsøkte jeg å få til et samarbeid med Forsvaret. Vi hadde flere møter, og jeg la fram forslag til hvordan de kunne bistå med tilgang til arkiver, og besøk på Rena, Ramsund med mulighet for intervjuer med representanter for spesialstyrkene. Disse forslagene ble vurdert av Forsvaret, og jeg ble stilt i utsikt at flere av mine ønsker ville bli oppfylt.

Men av ulike grunner bestemte forsvarsledelsen at de ikke skulle bidra med noe hjelp til journalister, forfattere eller filmmakere utover det lovpålagte. På dette tidspunktet hadde jeg allerede søkt og fått et arbeidsstipend fra Fritt Ord, og skrevet kontrakt med forlaget. Likevel vurderte jeg seriøst å skrinlegge hele prosjektet for denne gang. Jeg kunne ikke være sikker på å komme i mål, rett og slett.

Oppmuntret av Kagge og redaktør Per Bangsund valgte jeg å fortsette, og var forberedt på å legge et stort og vanskelig puslespill. Det gjaldt bare å finne brikkene...

Jeg åpnet opp nye fronter: Parallelt med jakten på personer i Norge som på en eller annen måte hadde innsikt i spesialstyrkenes virksomhet, trålte jeg bibliotekenes lister over boktitler som i det minste berører noen av temaene jeg var ute etter. Jeg bestilte og leste en rekke bøker om spesialstyrker fra USA og Storbritannia, og jeg fikk stadig nye ideer til emner, personer og situasjoner jeg burde studere nærmere. Kunnskap avler kunnskap, og koblet med iver og interesse åpnet det nye dører.

Jeg tok etter hvert mot til meg og kontaktet direkte forfattere i USA og Canada. Jeg hadde stor glede og nytte av å lese David Puglieses to bøker om de kanadiske spesialstyrkene, og han var velvilligheten selv da jeg kom med mine naive spørsmål. Pugliese er selv journalist i Ottawa Citizen, og forstod raskt min situasjon. Han hadde vært der selv.

Jeg fikk også positiv respons fra min amerikanske kollega Sean Naylor, som skrev den fantastiske beretningen "Not a good day to die. The untold story of Operation Anaconda".

Norges hemmelige krigere

Naylors bok er en detaljert skildring av en av de mest omfattende og dramatiske enkeltoperasjonene i Afghanistan, hvor også de norske spesialstyrkene deltok.

Pugliese og Naylor øste av sine erfaringer, og ga meg verdifulle tips om hvordan jeg kunne lete og finne dokumentasjon og intervjuobjekter i amerikanske databaser/ myndigheter. Helt grunnleggende var det å vite at amerikanerne har "eierskap" til operasjonene som ble gjennomført av Koalisjonen av villige under paraplyen "Operation Enduring Freedom". Samtidig har amerikanerne et svært innarbeidet og godt apparat og lovverk som sikrer mediene tilgang gjennom Freedom of Information Act (FOIA). Jeg foretok flere FOIA-henvendelser til sivile og militære amerikanske myndigheter, og opplevde uten unntak at de tok det seriøst og fulgte opp – selv om det i enkelte tilfeller tok ulidelig lang tid før jeg fikk svar.

Størst nytte hadde jeg av rapporter til Kongressen, hvor militære ledere redegjør relativt detaljert for enkeltoperasjoner. Ulikt Norge opplyser amerikanerne i slike sammenhenger om hvilke styrker som har deltatt, tidspunkter, skader og døde. Også relativt nøyaktige antall drepte fiender informeres det om.

Jeg brukte mye av denne informasjonen som brekkstang overfor norske myndigheter, og spesielt kilder i Forsvaret. Da de forstod at jeg allerede visste noe, var det langt lettere å få ting bekreftet og eventuelt justert og utvidet. Jeg spilte hele tiden med åpne kort, og forsøkte ikke å få ut informasjon under dekke av å drive med noe annet.

Gjennom personer som allerede har spesiell tilgang til historisk interessant materiale forsøkte jeg å få ut mest mulig gjennom blant annet Riksarkivet. Uten å gå i detalj kan jeg opplyse at jeg fant noen biter til puslespillet, som kaster lys over spesialstyrkenes spede barndom. Mye av dette ble mye kraftigere belyst gjennom lesning av historiske bøker om Linge-perioden og intervjuer/samtaler med personer som var sentrale i den norske motstandskampen og oppbyggingen av de moderne spesialstyrkene.

Til min store gledelige overraskelse publiserte Institutt for Forsvarsstudier midt i en av de mest kritiske perioder i boken Tom Robertsens avhandling fra Naval Institute i USA, med tittelen "Making new ambitions work. The transformation of Norwegian Special Operations Forces". Den viste seg å være en gullgrube for meg. Robertsen er tidligere marinejeger, han har vært sjef for operasjoner ved Marinejegerkommandoen i Ramsund og jobber i dag ved spesialoperasjonssenteret ved FOHK. Han skriver med bakgrunn i enorm praktisk og teoretisk kunnskap, både på og mellom linjene. Jeg fikk dermed mye ny viten som jeg dels kunne bruke og dels bygge videre på, samtidig som jeg fikk bekreftet og/eller justert en del informasjon jeg tidligere hadde innhentet.

Underveis i stoffinnsamlingen har jeg reist og møtt kilder flere steder i Norge og utenlands. Av hensyn til disse kildene kan jeg dessverre ikke opplyse navn eller steder, men de var av stor verdi for meg.

Norges hemmelige krigere

Relativt tidlig i arbeidet med boka forstod jeg at Etterretningstjenestens rolle i forbindelse med de skarpeste av de norske operasjonene i moderne tid ikke kunne overses. Så tett jobber utsendingene fra Lutvann med sine kolleger i NORSOFF at jeg var nødt til å utforske dette så mye jeg kunne. Til opplysning av dette fikk jeg uventet hjelp av en sentral kilde, som også kunne bekrefte svært spesielle operasjonelle metoder og at de har vervet personer med bakgrunn fra regionen (Afghanistan, Iran, Pakistan) som gjør en kjempeinnsats for Norge med stor fare for sine egne liv.

På grunn av det nære samarbeidet mellom FSK og Beredskapstroppen i politiet om kontraterror-arbeidet, gjennomførte jeg flere intervjuer og bakgrunnsamtaler med personer som kjenner dette inngående.

4. Konsekvenser

De første synlige konsekvensene av boken var at det i forbindelse med utgivelsen første gang ble offentlig kjent at norske kommandosoldater hadde utført skarpe operasjoner i Sør- og Øst-Afghanistan.

Boken avdekker en hemmelighet som til nå har vært kjent av en liten krets mennesker i Norge, nemlig at norske soldater har deltatt aktivt i jakten på Osama bin-Laden, Mullah Omar og andre i al-Qaida og Talibans lederskap.

Etter reaksjonene å dømme var det også overraskende for mange at norske spesialstyrkeoperatører hadde tatt liv.

Flere riksdekkende medier omtalte hovedinnholdet i boken, og den ble gjenstand for debattprogrammer i radio og på TV. Forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen bekreftet overfor VG og på TV2s Tabloid at norske soldater hadde tatt liv i den såkalte krigen mot terror.

I all beskjedenhet tror jeg dette endret noe av grunnlaget for den norske debatten om krigen i Afghanistan. Regjeringspartiet SV opplevde utvilsomt et mye større press i egne rekker mot den norske krigføringen i Afghanistan, og dette forplantet seg naturligvis inn i regjeringsmøtene. SV forlangte, og fikk etter hvert, en sterkere hånd på rattet i den norske forsvars- og sikkerhetspolitikken.

Samtidig kom det klarere fram hvilke ønsker og hvilket press NATO fremsatte overfor Norge. De norske spesialstyrkene er en svært ettertraktet ressurs, og de hadde vist med all tydelighet at de kunne tilføre helt spesielle og viktige ferdigheter i strid. Uavhengig av skiftende politiske regimer i Norge og hos våre NATO-partnere har NORSOF bygget seg opp gjennom et nært og godt samarbeid med i første rekke amerikanske og britiske spesialstyrker. Dette har skapt bånd så sterke og gode at Norge regnes som en naturlig og god partner selv for disse militære supermaktene. I praksis betyr det at NORSOFs stemme blir hørt, og respektert, også når de er uenige i amerikanerne eller britenes veivalg.

I boken beskriver jeg hvordan Norge forbeholder seg retten til nasjonal styring med sine soldater, selv når de er under amerikansk kommando. Ledende norske offiserer i Afghanistan har anledning til å vise såkalt rødt kort, hvilket vil si å kreve tid til å konsultere med hjemlige myndigheter, hvis de er i tvil om de er på linje med regjeringens syn. Dette skjedde ved minst en anledning under "Operation Enduring Freedom".

Det er vanskelig å måle alle konsekvensene av en publisering, men jeg kan med sikkerhet si at boken har endret grunnlaget for de hjemlige diskusjonene om norsk deltagelse i Afghanistan, ved at den har tilført mye mer informasjon om spesialstyrkene enn det som noensinne er presentert i samlet form. SV har fått gjennomslag i regjeringen for å nekte norske soldater å delta aktivt i krigføringen i Sør-Afghanistan, også etter at de ble overført fra amerikansk til ISAF-kommando. SVs fokus på sør virker unaturlig for alle som følger med i Afghanistan, og forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen har påpekt dette.

Norges hemmelige krigere

Jeg skal ikke på noen måte påberope meg å ha klart å beskrive et heldekkende bilde av spesialstyrkene. Men jeg tror boken bidrar med vesentlig informasjon, slik at det er blitt lettere å danne seg et mer realistisk syn på styrken, og dens muligheter og begrensninger.

Når jeg ikke har avslørt noen graverende brudd på Geneve-konvensjonen eller andre bestemmelser om krigens folkerett, er det ikke fordi jeg ikke har lett. Jeg har ikke funnet noen slike hendelser, og det er i seg selv et funn.

Jeg har tvert imot all grunn til å tro at norske soldater i Afghanistan opptrer med stor grad av integritet, profesjonalitet og sunt folkevett. Som i alle andre kriger tar de liv, men jeg har iallfall ikke vært i stand til å finne dokumentasjon for at de har unødig har drept sivile.

5. Spesielle erfaringer

Som mangeårig krimjournalist og utenriksreporter med krig som speciale, er jeg vant til at det koster mye arbeid å skaffe seg kilder og innsikt i saker. Arbeidet med denne boken er noe av det tøffeste jeg har vært med på i så måte. De fleste naturlige kildene var svært lukket, og i tillegg opplevde jeg direkte motarbeidelse – både i Norge og utlandet.

Når det gjelder forholdet til offentligheten og det sivile samfunnet er det to skoler i Forsvaret: de som er tilhengere av større grad av åpenhet, og de som mener det eneste riktige er å holde tett om det aller meste. Den siste gruppen er på vikende front, men var i merkbart grad aktiv da jeg foretok mine undersøkelser.

I praksis opplevde jeg at avtaler jeg hadde gjort for lenge siden, plutselig ble avlyst uten noen plausibel grunn. Dette skjedde også i USA, og i forhold til amerikanske tjenestemenn- og -kvinner. De hadde åpenbart fått hint fra de usynlige figurene i Forsvaret.

En hardnakket myte blant norske journalister er at amerikanerne er så mye mer åpne enn sine norske kolleger når det gjelder åpenhet rundt spesialstyrkene. Mine erfaringer er at amerikanerne er bevisst åpne der de kan, men enda strengere lukket enn Forsvaret om de aller hemmeligste styrkene. Det er dessuten svært individuelt hvem som slipper til hvor. Bakgrunnen er at amerikanerne har over 30 000 såkalte spesialstyrke-operatører. Dette tallet kan også være høyere. Men bare et fåtall av disse tusener er det som internt i militære kretser kalles tier 1-styrker, altså den ypperste eliten av spesialstyrker. Green Berets og U.S. Navy SEAL er noen av de fremste amerikanske styrkene, men det finnes flere som er enda mer hemmelige, som ingen av oss har hørt om. Jeg opplevde at de aller fleste spørsmål knyttet til Navy SEAL og deres like gjennom offisielle kanaler, ble avvist. All informasjon utover den rent offisielle måtte skaffes enten gjennom bekjente av bekjente, eller gjennom bøker og amerikanske nyhetsmedier. Årsakene til dette er mange, terrorangrepene 11. september 2001 er bare en av dem.

Alt dette innebar at det kostet meg ekstra mye tid og arbeid å samle det stoffet jeg presenterer i boken. Jeg ble tvunget til å tenke og jobbe litt på samme måte som spesialstyrkene selv; utholdenhet, improvisasjon og målbevissthet ble nøkkelord. Når jeg først fant fram til og fikk snakket med personer som hadde innsikt, opplevde jeg en stor grad av ærlighet og integritet. Flere hadde tatt det standpunkt at de syntes Forsvaret og Norge fortjente at spesialstyrkene fikk vist seg fram, på godt og vondt, og de hadde bestemt seg for å bidra selv om det kunne oppfattes av kolleger og ledelsen som kritikkverdig.

6. Arbeidstid og organisering

Som så mange andre kreative prosesser har arbeidet som har resultert i boken pågått over flere år. Selv om man alltid kan ønske seg mer tid med en arbeidsoppgave, er jeg som nyhetsjournalist bevisst på verdien av deadline.

På grunn av økonomiske og tidsmessige begrensninger ble jeg tvunget til å fullføre til et noenlunde nøyaktig angitt tidspunkt, og måtte derfor forsere en god del oppgaver og sette meg temmelig røffe delmål.

Jeg søkte og fikk et arbeidsstipend fra Stiftelsen Fritt Ord, slik at jeg kunne ta permisjon uten lønn i to måneder fra VG. Jeg fikk også et lite forskudd fra Kagge Forlag, til dekning av reiseutgifter og innkjøp av noe utstyr.

Selve skriveprosessen tok ca. to måneder, med svært lange arbeidsdager og mye etterfølgende arbeid.

7. Kildegrunnlag

De fleste kildene av offentlig interesse som jeg har brukt, er det gjort rede for bak i boken.

Jeg kan tillegge at jeg har intervjuet/samtalt med en rekke personer innen norsk samfunnsliv, amerikanske, britiske og tyske militære ledere som alle har bedt om anonymitet.

Jeg har også funnet deler til det store puslespillet gjennom søk i Riksarkivet og andre arkiver i Norge og USA, biblioteker tilknyttet Kongressen og en lang rekke søk gjennom databaser og nyhetssider på Internet.

En skriftlig kilde jeg glemte å føre opp i kildelisten er en vervebrosjyre for Marinejegerkommandoen, med sitater fra enkeltstående marinejegere.